

INHOUDSOPGAVE

‘Redactioneel’ 1

[***]

Jaap Engelsman ‘Trouw dan’ 2

André Hanou ‘De klapperman van Ternate: terug naar 1609’ 3

‘Nuttig & Curieus’ 5

REDACTIONEEL

Over de franciscanen in de 16de eeuw niets dan slechts. Van Marguerite van Navarra tot lieden als Béroalde de Verville, Bonaventure des Périers, Noël du Fail en vele mindere goden in hun spoor, ‘the footloose Cordelier is Target No. 1; a dirty, sneaking knave, clown, hypocrite, glutton, seducer, thief, and all-round blackguard’, om maar eens een niet-Fransman te citeren. En toch was Rabelais nu juist in deze orde, waarschijnlijk rond 1511, ingetreden. Over de jaren vóór 1520 weten we niets met zekerheid, maar in dat jaar was hij monnik in het franciscaner klooster Le Puy-Saint-Martin te Fontenay-le-Comte. Samen met zijn vriend Pierre Amy wijdde hij zich aan de studie – voorzover het uitgebreide stelsel van geboden en verboden dit toeliet. Zijn intellectuele heil moest hij voornamelijk buiten de kloostergemeenschap zoeken: tijdens bijeenkomsten ten huize van de beroemde Tiraqueau, waar werd gesproken over recht, moraal, filosofie en poëzie, moet Rabelais zijn hart opgehaald hebben. De anti-intellectuele geest die door het klooster waarde en die gevoed werd door angst voor ketterij moet hem ten slotte te veel zijn geworden. In 1524 vinden we hem terug bij de benedictijnen in Maillezais.

De vraag blijft: waarom is Rabelais nu juist bij de franciscanen ingetreden?

[***]

Jaap Engelsman diepte uit zijn boekenkast een werkje op waaruit het rabelaisiaans citeren was. De *Spreuken en spreekwoorden op het godsdienstig leven toegepast* van H.A. Horning, pastoor te Medemblik, levert een fragment op dat sterk doet denken aan de beroemde samenspraak tussen Pantagruel en Panurge over de vraag of de laatste moet trouwen (zie ook Janus’ bijdrage in *Faicts & Dicts* 21 / december 2001). André Hanou komt in dit nummer uitvoerig terug op een al eerder gesignaleerd fenomeen. In ‘De klapperman van Ternate: terug naar 1609’ neemt hij de curieuze functie van deze beroepsgroep onder de loep, en weet hij de oudste bekende bron van het verhaal in 1609 te plaatsen. In ‘Nuttig & Curieus’ tot slot, als bijna altijd, meer curieus. (MB)

[***]

TROUW DAN
door Jaap Engelsman

In een weinig geraadpleegd werkje in mijn boekenkast trok de volgende passage mijn aandacht:

Een rijke boerenweduwe gaf haar bouw knecht Jan den raad, ook iets op te zetten tot ontvangst der St. Nicolaas geschenken.

– Hm! – vroeg Jan – wat ze’k opzetten, vrouw?

– Och! – antwoordde de weduwe – zet je klompen maar op, vent.

De vent volgde dien raad en vond den volgenden morgen zijne meesteres in zijne klompen staan. Dankbaar aanvaardde hij zijn Sint Nicolaas-present, en er werd besloten om er nu ook maar geen gras over te laten groeien en spoedig samen te trouwen. Dies ging de boerin, als zij zeide, bij den pastoor om raad.

– Ik ben nog jong genoeg om trouwen, – zeide zij.

– Trouw dan, – antwoordde Heerroom.

– Maar men zal misschien zeggen, dat mijn aanstaande veel te jong voor mij is.

– Trouw dan niet.

– Ik heb echter eene hulp noodig, en hij verstaat het boerenwerk.

– Trouw dan.

– Maar ik ben bang, dat hij mij verwaarloozen zal.

– Trouw dan niet.

– Van een anderen kant, een arme weduwnaar wordt door iedereen misleid en bedrogen, als zij geen steun heeft.

– Trouw dan.

– Ik ben bang, dat hij gekheid maakt met de meiden.

– Trouw dan niet.

Zo gaat het nog even door, en ten slotte raadt de pastoor haar om naar het geluid van de klokken te luisteren. Daarin beluistert de vrouw ‘Trouw uw bouw knecht, Jan!’ ‘Zoo deed zij; doch weldra had zij er bitter berouw van’. Toen zij zich bij de pastoor ging beklagen, zei hij dat ze de klokken zeker niet goed had verstaan. En inderdaad, nu hoorde de vrouw duidelijk ‘Trouw uw bouw knecht niet!’

Na deze moeizame omweg komt de moraal uit de mouw:

Aan deze boerin vervulde zich het spreekwoord: *Raad na daad, de kaars onder de korenmaat*. Want even onnut als een licht is, dat men onder de korenmaat

verbergt, even onnut is een goede raad, wanneer het besluit reeds genomen of de daad reeds volbracht is.

Waarna nog een hoofdstuk wordt volgepreekt over de kwestie van raad vragen en raad opvolgen.

Deze opmerkelijke parallel met het debat tussen Panurge en Pantagruel in hoofdstuk 9 van het *Derde Boek* is te vinden in de verzameling preken *Spreekwoorden op het godsdienstig leven toegepast* (tweede bundel), door H.A. Horning, pastoor te Medemblik (1890, pp. 122-123).

Het lijkt niet zo waarschijnlijk dat een negentiende-eeuwse pastoor in Medemblik Rabelais navolgde, maar misschien hebben hij en Rabelais inspiratie geput uit twee takken van dezelfde overlevering. In de editie-Huchon (1994, p. 1385) wordt in noot 1 bij dit hoofdstuk

opgemerkt dat Rabelais vermoedelijk het verloren middeleeuwse ‘chanson de Ricochet’, een lied zonder einde, als model heeft gehad, waarin ook al werd gespeeld met *mariez* (gelijkluidend met *m’auriez* en *mal riez*). Het is niet ondenkbaar dat Horning zich, om zijn publiek te boeien, heeft bediend van een gevestigd komisch stramien, waarvan de overlevering nog na te speuren is.

Het portret van H.A. Horning, voorzover bekend het enige, danken we aan KLiB/Katholiek Documentatie centrum Nijmegen.

DE KLAPPERMAN VAN TERNATE: TERUG NAAR 1609 *door André Hanou*

Niet van Rabelais, maar wel rabelaisiaans, is het verhaal van de klapperman van Ternate. Als u vraagt: wie mag die klapperman wel wezen? dan bent u in goed gezelschap. Peter Altena stelde namelijk als eerste diezelfde vraag, en wel in nr. 22 van *Faicts & Dicts*. In zijn ‘Carvel in “Nederduytsch Pak”’ behandelde hij naar aanleiding van hier verder niet relevante, eerder in *Faicts & Dicts* aan de orde gekomen zaken, het door Jacob Campo Weyerman in 1726 gepubliceerde poëem ‘Den ring van Hans Kervel’. Die tekst gaat terug op La Fontaine en Prior, maar ook dat is verder niet belangrijk. Weyermans gedicht, een typerende Weyerman-bewerking in een heel eigen stijl met allerlei nieuwe verfraaiingen, handelt over de oude geilaard Hans Kervel, die met de ‘jonge malsche Pop’ Susanna huwt. Het valt licht te vermoeden dat Susanna *in eroticis* tekortkomt. Wanneer Hans op zekere avond dronken thuiskomt en in slaap valt, ligt hij aldus ronkend

By Susa, die misnoegt op dat ontheupt¹ Gespan,
Liefst had geluystert na Ternates Klapperman.

Aldus Weyerman. Susanna’s probleem krijgt een oplossing doordat een hellegeest Kervel voorziet van een ring, die zekere vinger nieuw leven verschaft.

Natuurlijk had Altena zich in zijn commentaar bij die passage zorgen gemaakt over die klapperman. Hij meldde over deze figuur: ‘De nachtwaker van Ternate, een dichtbebost en vulkanisch eilandje in de Molukse zee. Op het eiland, dat specerijen als nootmuskaat voortbracht, heerste een sultan. Duistere verwijzing naar een kennelijk nogal aantrekkelijk bedgenoot’.

In het volgende nummer van *Faicts & Dicts*, 23, houdt de klapperman ons nog steeds uit de slaap. Altena, die blijkbaar het naadje van deze kous wilde weten, had nu een belangwekkende opmerking gevonden in de door J.J. Mauricius in 1753 uitgegeven *Dichtlievende Uitspanningen*. Daarin komt een Mauricius-gedicht uit 1726 voor, met een passage over het maken van kinderen voor de staat; bij welke passage Mauricius in 1753 aantekende: ‘t Gezang van den klapperman van Ternate was toen in de MODE.’

Eerder, in ‘Nuttig & Curieus’, vinden we een viertal door Jaap Engelsman uit het WNT en Valentyn verzamelde citaten, waaruit, mocht dat nog niet duidelijk zijn, blijkt dat de vrouwen van Ternate inderdaad een nogal gepeperde natuur bezaten.

De vraag blijft uiteindelijk: waarom wil een vrouw die seks (of kinderen) verlangt, zo graag luisteren naar een Ternaatse klapperman? Een klapperman, klepperman of nachtwaker roept weliswaar de tijd uit, maar dat lijkt op het eerste gezicht minder zinvol. Maakt hij soms mensen wakker, en geeft hij daardoor gelegenheid het liefdesspel te beginnen?

De oplossing bleek in zekere zin een bagatel. Een opmerking bij Bisschop² verwees naar een ‘vertoog’ van 13 juni 1718 door Van Effen in diens tijdschrift *La Bagatelle*. Daar³ vindt men allereerst (pp. 65-69), tussen aanhalingstekens, dus om aan te geven dat de tekst als het ware overgenomen is, het verhaal ‘Le Clapperman de

Ternate'. In een noot wordt verteld wat een 'Clapperman' is.⁴ Verder wordt beschreven, en dat komt ons nu bekend voor, dat de magistraat van Ternate wegens haar zorg voor het nageslacht een klapperman had aangesteld die om vijf uur des ochtends met hulp van lawaaierige instrumenten (*tambours, crescercles*) rondging door de plaats met de bedoeling alle echtelieden te wekken. Daarbij liet hij een gezang horen; waarvan het eerste couplet luidt:

Messieurs les Maris, courage,
Réveillez-vous, & pensez
Aux devoirs du mariage,
C'est assez dormir, assez.
Donnez des citoyens à la chère patrie,
Le Magistrat vous en prie.

Er volgen dan van de zijde van de auteur nog enkele observaties; zoals de mening van dokter Venette dat de vroege ochtend voor de seks het meest geschikt is; en dat het met dit doel klapperen niet alleen in de stad Ternate zelf plaatsvond, maar ook in de omringende dorpen. Het geheel wordt gelaardeerd met schimpscheuten richting bepaalde Europese overheden die niet begrijpen dat de rijkdom van hun land bevorderd wordt door bevolkingstoename maar die juist hun onderdanen verjagen. Het Ternate-verhaal wordt dus gebracht in een Verlichtingscontext, en is gericht tegen het absolutisme.

Hierna (pp. 69-72) volgen nog 'Remarques De l'Auteur de la Bagatelle', waarin deze – Van Effen dus – opmerkt dat hijzelf de auteur niet is van het voorgaande, maar dat dit verhaal hem is 'envoyé de Londres, où elle a fait grand bruit; on dit même qu'on l'a traduite en Anglois'. Hijzelf zou een dergelijk gebruik alleen maar zinvol vinden indien zulks drie- à viermaal per jaar gebeurde; anders zou het geen effect meer hebben. Op zichzelf beschouwd had een en ander wel degelijk zin in de huidige tijd: de mannen verwaarloosden de maritale plichten maar hadden wel maîtresses...

Nu kan men zich natuurlijk afvragen wie de auteur is geweest die het verhaal aan Van Effen toezond. Bisschop meldt met verwijzing naar een andere *Bagatelle*-passage, dat Van Effen schrijft dat het 'een der grootste dichters van ons land' betrof. Dat wordt lastig: wie kan dat zijn? Een Nederlander in Engeland die een Franse tekst schrijft? Is het een Franstalige Nederlander, een Hugenoot?

Wanneer we echter meer geïnteresseerd zijn in de uiteindelijke herkomst van het klappermanverhaal dan in de frequentie van het thema tijdens de vroege Nederlandse Verlichting, is van meer belang dat de auteur van het klappermanverhaal in de *Bagatelle* als bron voor de Ternaatse gewoontes de echtelieden wakker te roepen, opgeeft: 'Histoire de la Conquête des Moluques, Livre premier.'

Hiermee is vermoedelijk bedoeld de *Histoire de la conquête des Iles Moluques par les Espagnols, par les Portugais, & par les Hollandais traduite de l'Espagnol d'Argensola*. Amsterdam, Jaques Desbordes, 1706.

Met deze bron uit 1706 zijn we slechts enkele jaren verder terug in de tijd. Wat echter aardiger is, is het feit dat de NCC bij deze titel meldt dat het hier een druk betreft van een vertaling door Lupercio Leonardo d'Argensola (1559-1613) van een tekst die naar ik aanneem de uiteindelijke basis is van het klappermanverhaal: Bartolomé Leonardo d'Argensola [1562-1631], *Conquista de las islas Molucas*. Madrid, Alonso Martin, 1609.⁵ Vóór die tijd moeten de Molukken, inclusief Ternate, toch nauwelijks bekend zijn geweest.

De nieuwste vraag kan hoogstens deze zijn: als het klappermanverhaal al sinds 1609 gelezen kon worden, kan het dan bij nog meer auteurs teruggevonden worden dan bij Weyerman, Mauricius en Van Effen? Hoe populair was het?

In ieder geval is nu duidelijk, waarom een jong meisje watertandend kon wachten op de komst van de klapperman. Misschien krijgt daarmee ook het begrip

‘klappertandend’ een nieuwe dimensie.⁶ De teksten van Weyerman en Mauricius ‘kloppen’ dus.⁷

NOTEN

1. Dus: krachteloos, impotent.
2. W. Bisschop, *Justus van Effen geschetst in zijn leven en werken. Bijdrage tot de geschiedenis der letterkunde in de 18de eeuw*. Utrecht 1859. Aldaar p. 101.
3. Ik raadpleegde de heruitgave van 1742 in de *Oeuvres diverses de Mr. Juste van Effen*, T. III (Amsterdam, Chez Herman Uytwerf, 1742), KUN 524 C 6.
4. ‘En Hollande, on appelle *Clappermans*, certains hommes qui veillent la nuit pour la sureté publique, & qui annoncent quelle heure il est, en criant de toute leur force.’
5. Er is hiervan een exemplaar aanwezig in de VU-bibliotheek; ik heb daar niet naar gekeken.
6. Ik vermeld nog dat Buijnsters in zijn *Justus van Effen* (2002), p. 127, een passage heeft over de klapperman in de *Bagatelle*: ‘Een apart geval vormt “Le Clapperman de Ternate”, een anecdotisch gedicht, zogenaamd vertaald uit het Indisch. Volgens Van Effen vond geen aflevering van *La Bagatelle* meer aftrek dan het nummer waar dit vers in stond. Als men Bisschop zou moeten geloven, kwam Van Effen hier dicht in de buurt van de pornografie. In feite sluit het stuk naadloos aan bij de huwelijksmoraal die de spectator voorstond. De fabel van het omstreden gedicht is snel verteld. De wijze magistraat van Ternate, steeds bedacht op instandhouding van de populatie, heeft expres daartoe een ratelwacht aangesteld die ’s morgens om vijf uur de mannen wakker maakt om ze aan hun huwelijksplicht te herinneren: “Geef burgers aan het lieve vaderland”. Die klepperman van Ternate verwekte ook in de Hollandse huiskamers enige commotie, zij het op de verkeerde manier, volgens Van Effen. Wie zich aan zo’n gedicht stoorde noemde hij een kwezel, zeker nu “onze meisjes van twaalf jaar” al weet hadden van de hier behandelde materie.’
7. Men kan zich zelfs afvragen of een en ander nieuw licht werpt op een mogelijk oorspronkelijke betekenis van de naam gegeven aan die Amsterdammers die ooit de buurten doorgingen om mensen te wekken: porders.

NUTTIG & CURIEUS

door Monique Bullinga, met bijdragen van Jaap Engelsman

In zijn roman *De rechtvaardiging van Gutenberg* (2001) laat Blake Morrison de Iverteller, Gutenberg zelf, ergens zeggen:

Uit Parijs deed hij me een brief toekomen vol inktvlekken en taalfouten (‘De wingkel in Pareis ontvangd zeer grag meer’). Ik had gedacht dat iemand die in boeken handelde er bij gelegenheid toch wel een blik in moest werpen. Maar niet Fust. Die meende dat Ovidius door Homerus was geschreven en zei over mijn lofprijzingen op Petrarca dat hij ‘geen markt zag voor buitenlandse kookboeken’.

Iets vergelijkbaars trof mij in een citaat uit Van Schaiks *Balthazar Huydecoper* (1962), dat André Hanou geeft in zijn ‘Materiaal voor de kennis van Rabelais en diens werk tijdens de Nederlandse Verlichting – I’ (*Faicts & Dicts* 26 / april 2002):

Hoe hij [Huydecoper] 35 bladzijden octavo vulde met Nederlandse woorden die aan het Frans ontleend zijn, met vindplaatsen in de Franse tekst bij François Rabelais, *Claude Fauchet*.

Dit is uiteraard een vreemde verwijzing, door het gebruik van het cursief lijkt het alsof ‘Claude Fauchet’ een titel van Rabelais is. Van Schaik lijkt er zelf niet goed raad mee te weten; hij verwijst slechts naar een pagina eerder in zijn eigen boek, waar echter geen verklaring, maar in feite hetzelfde citaat te vinden is (pp. 103-104):

Ook de ‘Gallica’, zoals hij [Huydecoper] ze noemt, hebben zijn belangstelling. Er zijn nl. 35 bladzijden octavo met Nederlandse woorden die aan het Frans

ontleend zijn met vindplaatsen in de Franse tekst bij François Rabelais, *Claude Fauchet*¹, bijvoorbeeld:

‘*Gabben, gabberen / toujours se guabelant*, Pol. vid. not. n. 6

Kalfateren / voyer les Notes n. 16 sur le Prologe. Calafatée ch 3. p. 17.’

Vooral de nauwgezetheid waarmee hij de bronnen steeds vermeldt, is opvallend. Wanneer Huydecoper deze lexicografische arbeid heeft verricht, weten we niet, behalve dat hij in 1738 al de laatste hand legde aan zijn verzameling Middelnederlandse woorden. Hij deed het waarschijnlijk tussen allerlei andere bezigheden door [...]

Over ‘*Claude Fauchet*’ valt heel wat te zeggen. Hier alleen het volgende. Van Schaiks noot bij *Fauchet* verwijst enkel naar ‘Huydecoperarchie, nr. 702 (1414)’, en levert zo niet veel informatie op. Maar het gaat natuurlijk niet om een titel, maar om de historicus en taalkundige Claude Fauchet, die leefde van 1530 tot 1601. Hij schreef onder andere een *Recueil de l’origine de la language et de la poésie française, ryme et romans, plus les noms et sommaires des oeuvres de 127 poètes français vivant avant l’an 1300* (1581), en het is niet ondenkbaar dat Huydecoper dit werk heeft gedepouilleerd. Over deze interessante tijdgenoot van Rabelais in een van de volgende nummers van *Faicts & Dicts* meer.

Nauwgezet zijn ook Huydecopers bronvermeldingen – althans hier – niet, maar misschien dat het archief informatie prijsgeeft over de bronnen en edities die hij bij zijn lexicografische arbeid gebruikte. ‘Pol. vid. not. n. 6’ kan ik niet thuisbrengen, of zou er in ‘Pol.’ een ‘r’ ontbreken en kunnen we iets lezen als ‘Proloog zie noot 6’? Maar dan komt *gabben, gabberen* toch niet uit de vertaling die Wieringa van Rabelais maakte, want hij koos een halve eeuw eerder voor ‘t’elkens met yder-een boertende’. Waarschijnlijk heeft Huydecoper dus zelf uit het Frans vertaald, bijvoorbeeld uit de Le Duchat-uitgave die oorspronkelijk in 1711 in Amsterdam verscheen en die een tweede herdruk beleefde in 1732 (Parijs). ‘*Toujours se guabelant*’ komt in Rabelais eenmaal voor, in de Proloog (!) van *Gargantua* (Huchon ed. 1994 p. 5), door Sandfort resp. Buckinx en Vermeer-Pardoën vertaald met *spottend, spotte met alles en maakte grapjes*.

Op grond van de geringe informatie die Van Schaik geeft lijkt Huydecoper zich wat Rabelais betreft beperkt te hebben tot *Gargantua*. *Kalfateren* komt viermaal voor, waarvan een keer inderdaad in *Gargantua* III: *callafatée*, door Wieringa vertaald als *wel geballast* (Vermeer-Pardoën geeft *gebreeuwd*). Om te achterhalen wat de achttiende-eeuwse literator van zijn zestiende-eeuwse collega gelezen heeft en hoe hij diens Frans ten nutte gemaakt heeft zal op zijn minst het Huydecoper-archief geraadpleegd moeten worden. Voer voor een taalkundige, inderdaad.

Rabelais: netjes?! Nou ja, niet hij, maar zijn handtekening. In haar ‘Paris Column’ in de *Sunday Times* van 8 januari 1950 schrijft Nancy Mitford over een tentoonstelling van boeken uit de privé-bibliotheek van baron Henri de Rothschild, die hij bij zijn dood aan de Bibliothèque nationale had nagelaten. Rabelais figureert er ook in:

The Rothschild family is very much in the news, Baron Philippe’s father, the late Baron Henri de Rothschild, having bequeathed his library to the Bibliothèque Nationale, where a selection of its 5,000 volumes is now on show. The French Press has hailed this as the most wonderful Christmas present received by France for many years.

Baron Henri de Rothschild inherited a library from his father, and began collecting himself when he was twelve. He had knowledge and taste, never bought an incomplete book or one that had been retouched and was specially found of autographed letters. It is always fascinating to see old friends of the past revealed by their handwriting, and at this exhibition I was especially struck

by that of Madame de Sevigné, untidy and hard to read; Madame de Pompadour, crystal clear, more like a twentieth- than an eighteenth-century hand; and Rabelais, neat as a governess.

Tip van Jaap Engelsman, en geciteerd uit *A talent to annoy. Essays, journalism and reviews 1929-1968*. Edited by Charlotte Mosley (Oxford University Press, 1988).

Oneerbiedig?

Dante en Petrarca dachten niet van zich zelf dat zij woordkunstenaars waren in den zin, waarin wij dat begrijpen; de eerste schreef stichtelijke overwegingen op rijm, de tweede versjes over zijn meisje, en dat dit meesterstukken van woordkunst gebleken zijn, is om dat zij toevallig groote talenten waren. Boccaccio en Rabelais dachten geen oogenblik dat zij groote literatuur maakten; zij maakten die dingetjes uit liefhebberij, zoo als de fransche edellieden der 18e eeuw ook de poëzie en de tooneelspeelkunst beoefenden.'

Aldus Lodewijk van Deyssel in 'Nieuw Holland' (1887 [niet 1884]), in *Verzamelde opstellen* dl. 1 (1894) p. 11) (*JE*)

Rabelais wordt in boekbesprekingen nogal eens genoemd, meestal slechts in het voorbijgaan, soms er aan de haren bij gesleept, en vaak voorzien van pittige adjectieven. 'Nuttig & Curieus' is er mede om elk blijk van waardering voor de schrijver te noteren, en dus volgen er hier weer twee. David Rijser begint zijn bespreking van Charles Hupperts *De macht van Eros. Lust, liefde en moraal in Athene* (Amsterdam 2002) (*NRC Handelsblad* 7.6.2002) met Rabelais:

In de proloog van *Gargantua* vergelijkt Rabelais zijn eigen tekst met een mergpijp, en raadt de lezer aan er hetzelfde mee te doen als een hond: het bespieden, bewaken, vasthouden, wegslepen, stukbijten en tenslotte uitzuigen. Hij beroept zich voor die procedure op een precedent met autoriteit. In Plato's *Symposium* wordt duidelijk gemaakt dat Socrates, de lelijkste man van Athene met zijn wipneus en Saterkop, van binnen vol goddelijke wijsheid was. Door de absurde buitenkant heen moet je naar binnen breken om de kern te raken, dat wat werkelijk waardevol is tot je te nemen. Wat je met een mergpijp moet doen, is wat je met Socrates en dus ook met Rabelais' bizarre satire moet doen: stukbijten en uitzuigen.

Rietje van Vliet bespreekt in dezelfde krant (9.8.2002) een publicatie die iedereen graag in de kast zou willen hebben: het eerste deel van een *Dictionnaire encyclopédique du livre*, samengesteld door een internationaal team van wetenschappers, onder redactie van P. Fouché, D. Péchoin en P. Schuwer. Alleen de prijs – voor dit ene deel, de letters A t/m D! – van € 178,-, zal de liefhebber er desondanks van weerhouden het boek te kopen. Maar aan de horizon gloort hoop: 'Voor de minder kapitaalkrachtige lezer wordt een goedkope uitgave overwogen, voor de digitale lezer een editie op cd-rom'.

Goed, waar het om gaat is dat de recensente uit de veelheid van voorbeelden er nu juist een met Rabelais noemt:

Censuur is een ander verschijnsel dat in dit eerste deel van de encyclopedie ruim aandacht krijgt. Zo kwam de negentiende-eeuwse schilder-illustrator Honoré Daumier, die werkte voor het in 1830 opgerichte tijdschrift *La Caricature*, in moeilijkheden toen hij de burgerkoning Louis Philippe had afgebeeld als Gargantua, de reusachtige veelvraat uit de verhalen van François Rabelais. Op een vadsig onderlijf prijkt een klein peervormig hoofd met wijd

opengesperde mond. Burgers brengen via een loopplank karrenvrachten aan lekkernijen naar dit gapende gat, terwijl onder zijn zetel een regen van lintjes neerdaalt op mensen die hem diensten hadden bewezen.

In de 'stoomcursus literatuur' van Pieter Steinz figureert Rabelais deze keer in het Rrijtje schrijvers (buiten hem allen uit de negentiende eeuw) dat Louis-Ferdinand Céline heeft beïnvloed (*NRC Handelsblad* 9.11.2002):

De schelmenromantiek en de obsessie met menselijke lichaamsfuncties van François Rabelais (*Gargantua et Pantagruel*, 1532-52).

Ook deze omschrijving doet door haar korthed de waarheid geweld aan. (Dat geldt voor de omschrijving van alle werken die Steinz de revue laat passeren, maar daar is nu eenmaal geen Rabelais-club voor opgericht.)

Peter Yvon de Vries maakt de *NRC*-lezer op de Achterpagina geregeld deelgenoot van zijn avonturen met Nuf, zijn Engelse vriendin, die geen blad voor de mond neemt, of het nou om de bijtjes en de bloemetjes gaat of om 'de *wankers* en de *dipshits*, de *assholes* en de *lamebrains* met wie zij doordeweeks haar kantoorleven deelt'. De aflevering van 30 september 2002 is een juweeltje, dat erom smeekt in zijn geheel overgenomen te worden. Maar het blijft bij het volgende (wel uitgebreid ingebedde) citaat. Nuf komt thuis bij de schrijver, die ver van het hectische stadsleven zijn domicilie heeft gezocht, valt na een half uur kwetteren in slaap, en ontdekt bij ontwaken dat haar jurk, gestoken op een grashark, de vogels verschrikt:

'Holy shit, sweetie, they stole my dress!' [...]

Ik wees naar de akker en citeerde Shakespeares 'No Eye hath seen such Scarecrows'. Haar ogen schoten vuur; haar klompjes klepperden als castagnetten tegen elkaar. Onverdroten wijsneusde ik voort: wist ze dat een vogelverschrikker in het Noors *fugel skremsel* heet? In het Zweeds *fågel-skrämman*? *Vogelscheuche* en *Hampelmann* (Duits), *korkuluk* (Turks), *kakashi* (Japans) en de, mij meteen aan het hart gebakken betiteling, *patakut* in Indonesië?

Nuf glimlachte, staarde naar het dierbare, in de wind wapperende jurkje dat zij al achtentwintig jaar koestert en fluisterde; 'So, ahm..., darling, lemme think, you're my Catcher in the Rye and I'm somewhat like a female Gargantua and Pantagruel?'

Toen ik knikte, rolde zij snikkend van de lach uit haar stoel in het gras en joelde: 'Holy shit, sweetheart, so it's all bloody literature again.'

Ik knikte opnieuw.

'But, sweetie, you very well know that's not done on these premises, not even between two consenting adults.'

[...] Zoals gebruikelijk hadden de krekels het laatste woord.

Inmiddels schrijven we december 2002 en is het uit tussen De Vries en zijn sweetheart...